

Др. Ђорђе МИЈУШКОВИЋ и инж. Марко УЛИЋЕВИЋ:

Реонски или срески воћни расадници

Десетогодишњи оријентациони програм унапређења пољопривредне производње у НР Црној Гори предвиђа доста значајне подухвате на спровођењу обнове и даљег ширења воћарства на подручју наше Републике. Ове мјере су усмјерене ка рјешавању низа проблема који у овој грани код нас постоје, као што су: реонизација воћарства, стандардизовање и побољшање воћарске производње, увођење система засада подесних за механизовану обраду итд.

Рјешавање ових проблема претставља сложен, замашан и тежак задатак зашто је нужно познавање смјерница, основних линија и принципа по којима рад на унапређењу ове гране треба да се спроводи, што је за наше услове од нарочитога значаја с обзиром да се они одликују, можда, изузетном разноврсношћу природних и других чинилаца.

У рјешавању ових проблема једну од главних улога има да одигра расадничка производња, јер се једино кроз ову производњу може спровести одређени план унапређења и преоријентације наше воћарске производње.

Приликом израде перспективног програма унапређења пољопривреде у НР Црној Гори, у којој је сарађивала већина пољопривредних стручњака наше Републике, стало се на гледиште да би производњу воћног садног материјала, односно воћних расадника, требало организовати у сваком од три наша главна воћарска реона: Долина Лима, Зетско-бјелопавлићка равница и Приморје. Сагласно томе основани су касније воћни расадник у Бијелом Пољу, са главним задатком да производи саднице континенталног воћа за Лимску Долину и Пљевља, и воћни и лозни расадник на Даниловграду, са задатком производње воћног садног материјала за Зетско-бјелопавлићку равницу и околна подручја, док до оснивања посебног расадника у Приморју није дошло, чију улогу врши донекле добро

„Тополица“. По том програму расадничка производња била би, дакле, концентрисана у три на савременој основи организована воћна расадника у центрима одговарајућих воћарских реона.

Међутим, и прије доношења перспективног програма, а и послије тога, све до данас, истицана су, а често и продирала, мишљења да би сваки срез, па чак и општина, односно земљорадничка задруга, требало да има свој воћни расадник.

Излажући наше мишљење по том питању, намјера нам је да потстакнемо на дискусију поборнике и једног и другог гледања како би се кроз изнијете аргументе јасније сагледала ствар и заузело јединствено гледиште.

Познато је од коликог је значаја добро, сортно, здраво и чисто сјеме за успјех ратарске и повртларске производње и сматрамо да у то не треба никога убјеђивати. Правилно одњегована здрава садница, реонизацијом одређене врсте и сорте на одговарајућој подлози, још је од већег значаја за успјех у воћарству. Засијемо ли лоше сјеме, ту грешку можемо, углавном, поправити наредне године; но, ако посадимо лошу садницу, онда посљедице сносимо читав низ година. По овоме, колико нам је познато, међу пољопривредним стручњацима нема разлике у гледању. Поставља се само питање: како обезбиједити производњу потребног броја квалитетних воћних садница, да ли преко реонских или среских, евентуално општинских, односно задружних расадника.

Да би један воћни расадник могао одговорити своје задатку нужно га је организационо и технички оспособити, а првенствено снабдјети довољним бројем способних и искусних стручњака, довољним бројем вјештих радника, подесним земљиштем са одговарајућом површином, потребним зградама, опремом и инвентаром и неопходним финансиским средствима.

Расадничка производња је најкомпликованији дио воћарства. Она тражи темељно познавање воћарске и с њом повезаних других биолошких наука и може је успјешно водити само висококвалификовани, искусни воћар-расадничар. Број таквих стручњака је врло ограничен у нашој Републици те је проблем наћи их довољно и за три, а камоли за десет и више расадника. Сви остали предуслови могли би се лакше остварити, уколико би заиста постојала потреба за расадницима у сваком срезу. А сад да видимо колика је потреба за воћним садницама у нашој Републици.

Ако претпоставимо да би годишње у сваком срезу требало подићи по 50 ха нових воћњака, онда би то за цијелу Републику износило 500, а за десет година 5000 ха, што је прилично велика површина (око 10% наших ораница). Уз просјечан размак садње од 7x7 м. требало би по једном хектару око 200, а за 50 ха 10.000 садница. Толика би у просјеку требало да буде

годишња производња једног среског расадника, а она се може остварити са површине од око пола хектара. Да ли би се за толику производњу и на толикој површини, па макар она била и двоструко већа, исплатила савремена организација а посебно ангажовање одговарајућег стручног кадра, и колико би све то било изводљиво? А без тога, као што смо видјели, нема квалитетних садница.

Производна цијена садница такође није без значаја. Она мора бити што приступачнија произвођачима. Данас се она, додуше, у највише случајева снижава на рачун разних регреса али је питање докле ће се тако ићи. Да ли ће та цијена бити нижа у малом расаднику који не може у току цијеле године потпуно упослити ни једног радника или у већем расаднику, гдје се сви режијски, општи и други индиректни трошкови дијеле на знатно већи број садница? То је проста калкулација: или ће се одустати од основних предуслова које захтијева производња квалитетних садница или ће производна цијена у малом расаднику бити знатно већа. Сам тај елемент за себе ријешо би путем тржишта дилему: мањи или већ расадници, али нам не би повратило уложене инвестиције и изгубљено вријеме ни отклонио учињене грешке.

Три расадника такође је знатно лакше контролисати, како у погледу придржавања утврђене реонизације, тако и у погледу прописа о заштити биља него десет или више, поготово кад се има у виду оскудица у одговарајућем стручном кадру.

Главни недостатак реонских расадника је у томе што су они сразмјерно више удаљени од пољопривредника него што би то били срески расадници. Но, да ли је та удаљеност између два или три среза толика и тако тешко савладљива да би то оправдало подизање расадника за сваки срез? Ми бар имамо у томе погледу довољно искуства, јер смо се досад снабдијевали садницама из несразмјерно удаљенијих крајева. Зар не би земљорадничкој задрузи или среском савезу било јефтиније и лакше пребацити саднице за своје чланове једном годишње но организовати свој расадник?

Требало би дискутовати и о томе да ли су мјеста за три расадника обзиром на овај или онај проблем правилно одређена и да ли су они организационо добро постављени. Расадник у Бијелом Пољу нашао се, на примјер, на подручју зараженим шарком. Међутим, он је формиран прије него што је шарка утврђена. Пошто је производња шљива један од његових важних задатака, поставља се питање да ли се одговарајућим мјерама може спријечити уношење заразе у расадник или би га можда требало у цјелини, или бар за шљиве, пребацити ван зараженог подручја.

У погледу организације расадника у земљи данас се, с обзиром на њихов значај, стало на становиште да они треба да буду установе са самосталним финансирањем. Код нас су такве установе расадници у Бијелом Пољу и Даниловграду, али док је први републичка други је среска установа. Уколико би то и даље остали реонски расадници, наше је мишљење да би они бар за прве 2—3 године, док се сасвим организују, требало да буду републичке установе, као што су то напр. Станица за коњарство и Станица за говедарство, јер овако су својина среза у којем се налазе и поред тога што су намијењени за читав реон. Што се тиче расадника суптропског воћа, њега би требало везати за Станицу за јадранске културе, као што је то слично у Бијелом Пољу.

Истицати потребу формирања среских расадника ради тога што реонски још нијесу добро организовани, те не подмирују потребу за садницама, не би било оправдано. Правилније би, свакако, било пронаћи узроке таквога стања и предузети мјере да се они што прије оспособе за производњу потребног броја квалитетних воћних садница. То није баш једноставна ствар: требало би безмало поћи од почетка, али ће се лакше, брже и боље моћи извршити него ако се оријентишемо на среске расаднике.